

Fakulteta za zdravstvo **Angele Boškin**
Angela Boškin Faculty of Health Care

Diplomsko delo
visokošolskega strokovnega študijskega programa prve stopnje
ZDRAVSTVENA NEGA

**VLOGA MEDICINSKE SESTRE PRI
PROMOCIJI CEPLJENJA PROTI HUMANEM
PAPILOMAVIRUSU**

**THE ROLE OF A NURSE IN PROMOTING
VACCINATION AGAINST HUMAN
PAPILLOMAVIRUS**

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Maja Sočan

Kandidatka: Katarina Knific

Jesenice, julij, 2020

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Maji Sočan za strokovno pomoč in usmeritve pri pisanju diplomskega dela. Prav tako se za končni pregled zahvaljujem recenzentki Marti Smodiš, viš. pred., in lektorju Timoteju Zupancu za popravke.

Iskreno se zahvaljujem se tudi moji družini, fantu Timu in vsem, ki so me na kakršenkoli način podpirali in spodbujali v času študija in pisanja diplomskega dela.

POVZETEK

Teoretična izhodišča: Okužbe s humanim papilomavirusom (HPV) so kljub varnemu in učinkovitemu cepivu še vedno pogoste. Pojavnost raka, ki ga povzroča HPV in druge bolezenske težave, bi z boljšo precepljenostjo bistveno zmanjšali. Vzrokov za slabo precepljenost je več. Namen diplomskega dela je raziskati glavne ovire staršev pri odločanju za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu ter raziskati vlogo medicinske sestre pri promociji cepljenja.

Metoda: Uporabljen je bil sistematični pregled literature. Iskali smo po več podatkovnih bazah, in sicer PubMed, ScienceDirect in COBISS. Ključne besede so bile: humani papilomavirus, cepivo proti humanem papilomavirusu, precepljenost proti humanem papilomavirusu, razlogi za slabo precepljenost proti humanem papilomavirusu, human papillomavirus, human papillomavirus vaccine, human papillomavirus vaccination coverage, barriers to human papillomavirus vaccination. Iskanje smo omejili na obdobje od leta 2010 do 2020 ter na slovenska in angleška besedila, dostopna v celoti. Uporabili smo Boolov operator AND. Dobili smo 815 zadetkov. Rezultate smo prikazali s PRIZMA diagramom, oceno kakovosti raziskave pa smo prikazali v hierarhiji dokazov.

Rezultati: Od 815 zadetkov smo v končni pregled vključili 15 člankov. Literaturo smo glede na vsebino razdelili na 3 kategorije: glavne ovire pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu, glavni motivatorji pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu in učinkoviti pristopi medicinskih sester pri promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu.

Razprava: Cepljenje proti humanem papilomavirusu je pomembno za zdravo prihodnost posameznika, nanj pa vpliva več različnih dejavnikov. Pri tem imajo pomembno vlogo medicinske sestre, katerih ena glavnih nalog je promocija zdravja. Z dobrim priporočilom staršem zmanjšajo dvome o cepljenju, kar prispeva k večji precepljenosti otrok. Ugotovili smo, da obstaja še precej ukrepov, ki bi se jih lahko poslužili tudi v Sloveniji in s tem zvišali precepljenost.

Ključne besede: humani papilomavirus, cepivo proti humanem papilomavirusu, precepljenost proti humanem papilomavirusu, razlogi za slabo precepljenost proti humanem papilomavirusu

SUMMARY

Background: Human papillomavirus (HPV) infections are still common despite a safe and effective vaccine. Cancer incidence, caused by HPV and other disease problems, would be significantly reduced with a better vaccination rate. There are several causes for a poor vaccination rate. The purpose of the diploma work was to identify the major barriers to parents' decision to vaccinate their children against the human papillomavirus and to explore the role of a nurse in promoting vaccination against human papillomavirus.

Methods: A systematic literature review was performed. We used several databases, including PubMed, ScienceDirect and COBISS. Key words were: humani papilomavirus, cepivo proti humanem papilomavirusu, precepljenost proti humanem papilomavirusu, razlogi za slabo precepljenost proti humanem papilomavirusu, human papillomavirus, human papillomavirus vaccine, human papillomavirus vaccination coverage, barriers to human papillomavirus vaccination. Limiting search criteria were publication date from 2010 to 2020, text in Slovenian and English languages, and full text availability. We also used the Boolean operator AND. We obtained a total of 815 results. The literature review results are presented with a PRISMA diagram, quality assessment of the study is shown in the hierarchy of evidence.

Results: Out of a total 815 results, 15 articles were selected for a detailed review. We created three categories, based on the literature analysis: major barriers to parents' decision to vaccinate their child against the human papillomavirus, major motivators to parents' decision to vaccinate their child against the human papillomavirus, and effective nurses' approaches in promoting vaccination against the human papillomavirus.

Discussion: Vaccination against the human papillomavirus is important for the health of all people and is influenced by many different factors. Nurses play an important role in the process, mainly through health promotion. Their recommendation alleviates parents' doubts about vaccination against the human papillomavirus, thus contributing to higher vaccination status of children. We found out that many measures exist which can be used in Slovenia to increase the vaccination status.

Key words: human papillomavirus, human papillomavirus vaccine, human papillomavirus vaccination coverage, barriers to human papillomavirus vaccination

KAZALO

1	UVOD IN OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	1
2	EMPIRIČNI DEL	5
2.1	NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA.....	5
2.2	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	5
2.3	RAZISKOVALNA METODOLOGIJA.....	5
2.3.1	Metode pregleda literature.....	5
2.3.2	Strategija pregleda zadetkov.....	6
2.3.3	Opis obdelave podatkov pregleda literature	7
2.3.4	Ocena kakovosti pregleda literature	7
2.4	REZULTATI	9
2.4.1	PRIZMA diagram	9
2.4.2	Prikaz rezultatov po kodah in kategorijah	10
2.5	RAZPRAVA.....	17
3	ZAKLJUČEK.....	24
4	LITERATURA	25

KAZALO SLIK

Slika 1: PRIZMA diagram.....	9
------------------------------	---

KAZALO TABEL

Tabela 1: Rezultati pregleda literature.....	6
Tabela 2: Ocena kakovosti dokazov	7
Tabela 3: Tabelarični prikaz rezultatov	10
Tabela 4: Razporeditev kod po kategorijah.....	16

SEZNAM KRAJŠAV

HPV	Humani papiloma virus
SPO	Spolno prenosljive okužbe
CDC	Centers for Disease Control and Prevention (Centri za nadzor in preprečevanje bolezni)
HIV	Humani imunodeficientni virus
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
ZORA	Zgodnje odkrivanje predrakavih sprememb

1 UVOD IN OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Spolno prenosljive bolezni (SPO) predstavljajo obsežen javnozdravstveni problem tako v nerazvitem, kot tudi razvitem svetu (Samkange-Zeeb, et al., 2011). Spolno prenosljive okužbe se prenašajo med ljudmi ob različnih spolnih aktivnostih (Centers for Disease Control and Prevention, 2017). Največkrat prizadenejo mlajšo, spolno aktivno populacijo (Samkange-Zeeb, et al., 2011). Spolno prenosljive okužbe so pogosto brezsimptomne, povzročitelja SPO okužena oseba nevede prenese na svoje spolne partnerje (Scott & Batty, 2016). Okužbe s klamidijami, humanim papilomavirusom (HPV), gonoreja, genitalni herpes, sifilis in HIV so najbolj pogoste SPO (Centers for Disease Control and Prevention, 2017).

Humani papilomavirusi so virusi, ki največkrat povzročajo virusne infekcije reproduktivnega sistema (Grgič Vitek, 2017). Humani papilomavirusi se pojavljajo globalno, brez razlik med spoloma (Kvas & Prelec, 2018). Okužba s HPV se prenaša z neposrednim stikom kože ali sluznice pri spolnih odnosih ali drugih intimnih stikih (Zveza slovenskih društev za boj proti raku, 2017). Po podatkih Centers of Disease Control and Prevention (Centers for Disease Control and Prevention, 2019) se v svojem življenju kar 80 % ljudi okuži s HPV. Okužba z vsaj enim tipom HPV se velikokrat pojavi kmalu na začetku spolne aktivnosti. Približno 40% žensk se okuži v prvih dveh letih po začetku spolne aktivnosti (Grgič Vitek, 2017). Večina okužb s HPV izzveni sama od sebe, lahko pa povzročajo predrakave spremembe, raka materničnega vratu, genitalne bradavice in papilome grla (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2019a). Poleg raka materničnega vratu okužba s HPV povzroča raka zunanlega spolovila in nožnice, pri moških raka penisa. Rak zadnjika in grla se lahko pojavita tako pri moških kot pri ženskah po okužbi s HPV (Centers for Disease Control and Prevention, 2019).

Za preprečevanje okužb s HPV in kasneje obolenj, ki jih ta okužba prinaša, je poleg primarne preventive, ki vključuje zaščito s cepljenjem in zdravstveno vzgojo za zdravo spolnost, pomembna tudi sekundarna preventiva s programom ZORA (zgodnje odkrivanje predrakavih sprememb) (Kvas & Prelec, 2018). V Sloveniji se izvaja od leta 1996 naprej, njen namen pa je vzpostaviti organiziran program presejanja na raka materničnega vratu (Sočan, 2013). Cilj programa je doseči najmanj 70-odstotno

pregledanost vseh žensk, starih med 20 in 64 let. Preventivni program je pomemben za odkrivanje predrakavih in zgodnjih rakavih sprememb na materničnem vratu, kar pomeni, da ginekologi s pregledovanjem zdravih žensk pravočasno odkrijejo tiste z začetno stopnjo raka materničnega vratu (ZORA, 2019). Sočan (2013) ugotavlja, da se incidenca raka materničnega vratu po letu 2000 zmanjšuje predvsem pri mlajših ženskah, manjši upad pa je pri starejših od 50. leta.

Najbolj učinkovita zaščita pred okužbo s HPV je cepljenje (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2019b). Cepljenje proti HPV se je v Združenih državah Amerike in Evropi začelo izvajati leta 2006 (Kvas & Prelec, 2018). Cepivo proti HPV je inaktivirano cepivo, kar pomeni, da se patogene viruse inaktivira z vročino ali s kemičnimi snovmi in ne morejo povzročiti okužbe ali bolezni. Učinkovitost enega odmerka inaktiviranih cepiv je praviloma manjša, krajša, zato ga je v nasprotju z živimi potrebno dajati v večkratnih odmerkih, da se ohranja imunost (Kraigher, et al., 2011). Od leta 2006 je v uporabi štirivalentno cepivo, od leta 2007 dvovalentno cepivo (Kvas & Prelec, 2018). Od leta 2016 dalje je na trgu devetvalentno cepivo, ki se je razvilo z dodajanjem novih komponent iz štirivalentnega cepiva (Scott & Batty, 2016). Dvovalentno cepivo je namenjeno preprečevanju predrakavih genitalnih sprememb na materničnem vratu, zunanjem spolovilu in nožnici ter raka materničnega vratu. Ščiti pred okužbo s tipoma HPV 16 in 18. Štirivalentno cepivo cepljeno osebo ščiti pred tipi HPV 6, 11, 16 in 18 ter preprečuje predrakave spremembe na materničnem vratu, zunanjem spolovilu, nožnici in zadnjiku ter raka materničnega vratu in zadnjika. Cepivo je uspešno tudi pri preprečevanju genitalnih bradavic. Devetvalentno cepivo ščiti pred okužbo s tipi HPV 6, 11, 16, 18, 31, 33, 45, 52 in 58. Cepivo preprečuje predrakave spremembe in raka materničnega vratu, zunanega spolovila, nožnice in zadnjika ter genitalne bradavice (Grgič Vitek, 2017).

Pri vseh treh cepivih je bila začrtana shema cepljenja s tremi odmerki cepiva. Po letu 2014 (za devetvalentno po letu 2016) pa je pri mlajših od 15 let (od 14 let za štirivalentno cepivo) odobrena shema z dvema odmerkoma, med katerima mora preteči obdobje vsaj 6 mesecev. Od leta 2006 je v Sloveniji na voljo samoplačniško cepljenje s štirivalentnim, od leta 2007 z dvovalentnim in od leta 2016 z devetvalentnim cepivom (Grgič Vitek, 2017). V šolskem letu 2009/10 se je začel ob sistematskem pregledu pri deklicah v 6.

razredu osnovne šole (v starosti od 11 do 12 let) izvajati program neobveznega oziroma priporočenega cepljenja proti HPV (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2017). Od šolskega leta 2015/16 imajo možnost cepljenja tudi »zamudnice« – dekleta, ki so obiskovala 6.razred v šolskem letu 2009/10 ali kasneje in iz kakršnegakoli razloga niso bila cepljena (Grgič Vitek, 2017). Cepljenje proti HPV je tako za deklice v 6. razredu osnovne šole, kot tudi za zamudnice, financirano iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja (Program cepljenja in zaščite z zdravili za leto 2019, 2019).

Proti HPV se lahko cepijo tako ženske kot moški. Za ženske je cepljenje priporočljivo do 26. leta, za moške pa do 21. leta starosti. Cepljenje se lahko opravi v katerikoli starosti, vendar je zaradi možnosti že prisotne okužbe s HPV učinkovitost cepljenja manjša (Grgič Vitek, 2017). Cepivo proti HPV ni terapevtsko – ne zmanjšuje virusnega bremena pri osehah, ki so že okužene s HPV, niti ne vpliva na prisotne histološke spremembe, ki so posledica HPV okužbe (Kvas & Prelec, 2018).

Cepljenje proti HPV v skladu s Programom cepljenja (iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja) je možno opraviti do dopolnjenega 26. leta starosti. Po dopolnjenem 15. letu mladostniki ne potrebujejo več soglasja staršev (Kvas & Prelec, 2018). Cepljenje je najbolje izvesti preden oseba postane spolno aktivna, saj cepljenje ne zdravi že prisotnih okužb s HPV ter njihovih zapletov (Grgič Vitek, 2017). Oklevanje in odklanjanje cepljenj, vključno s cepljenjem proti HPV, postaja javnozdravstveni problem, saj v zadnjih letih mnogo staršev ne želi cepiti svojih otrok (Kvas & Prelec, 2018). Po podatkih Nacionalnega inštituta za javno zdravje (2017) je v šolskem letu 2017/18 precepljenost s cepivom proti HPV v Sloveniji znašala 49,5%. Najvišja precepljenost je bila v ravenški regiji, najnižja pa v ljubljanski. Države z najvišjim odstotkom precepljenih žensk so: ZDA, Avstralija, Anglija, Škotska, Nova Zelandija, Švedska, Danska, Kanada in Nemčija (Kvas & Prelec, 2018). Harper in DeMars (2017) ugotavljata, da se je v teh državah v sedmih letih okuženost s HPV zmanjšala za kar 64%. Dokazano je bilo, da višja kot je stopnja precepljenosti, manjša je okuženost s HPV.

Na kvaliteto preprečevanja okužb ter uspešnost cepljenja ter cepilnih programov vpliva zaupanje javnosti v varnost in učinkovitost cepiv. Zaupanje iz leta v leto upada in

povzroča zavračanje cepljenja in tveganje za izbruhe bolezni (Kraigher, 2018). Javnost ne zaupa cepivom in želi več dokazov, da so le-ta varna in preizkušena (Harper & DeMars, 2017). Starši iz različnih socio-ekonomskih skupin imajo različna stališča glede cepljenja, na njihovo odločitev vplivajo tako prijatelji in družinski člani kot tudi zdravstveni delavci (Walling, et al., 2016). Zato je pomembno, kakšno je mnenje socialne mreže posameznika in zdravstvenih delavcev glede cepljenja (Kraigher, 2018). Zdravstveni delavci, so najbolj pomembni zagovorniki cepljenja na splošno, zato potrebujejo znanje, veščine in pozitivno, cepljenju naklonjeno stališče. Osveščenost zdravstvenih delavcev o pomenu cepljenja proti HPV je ključna podpora cepilnemu programu (Kraigher, et al., 2011). Za povečanje precepljenosti v Sloveniji bi morali izboljšati in okrepiti promocijo cepljenja. Promocija cepljenja mora poudarjati varnost in učinkovitost cepljenja ter izpostavljati koristi za deklice kasneje v življenju (Grgič Vitek, 2017). Komunikacija med zdravstvenim delavcem in starši potencialno cepljenih otrok je ključnega pomena. Starši morajo prejeti čim več relevantnih informacij o cepljenju, poučiti jih je potrebno o tveganju v primeru necepljenja otroka, o koristih cepljenja ter o možnih neželenih učinkih (Kraigher, et al., 2011). Enako kot vsa cepiva, ima lahko tudi cepivo proti humanem papilomavirusu možne neželene učinke. Najpogostejši so: bolečina, rdečina ali oteklina na mestu vboda, slabost, omedlevica, omotica in glavobol (Centers for Disease Control and Prevention, 2019).

V Sloveniji je precepljenost proti HPV nizka, na to pa pomembno vpliva nezaupanje staršev v cepivo. Obenem je premalo poudarka na promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu. Ker na precepljenost otrok vplivajo odločitve staršev, želimo raziskati, katere so ovire pri odločitvi za cepljenje ter poiskati primere dobre prakse promocije cepljenja proti HPV, ki jih izvajajo medicinske sestre.

2 EMPIRIČNI DEL

2.1 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA

V diplomskem delu smo raziskali vlogo medicinske sestre pri promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu in raziskali glavne ovire staršev pri odločanju za cepljenje otrok.

Cilja diplomskega dela sta:

- Ugotoviti ovire pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu.
- Raziskati učinkovite pristope medicinskih sester pri promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu.

2.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V diplomskem delu smo odgovorili na dve raziskovalni vprašanji:

1. Katere so glavne ovire pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu?
2. Kateri so učinkoviti pristopi medicinskih sester pri promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu?

2.3 RAZISKOVALNA METODOLOGIJA

Diplomsko delo je temeljilo na sistematičnem pregledu slovenske in tuje znanstveno strokovne literature.

2.3.1 Metode pregleda literature

Za iskanje tuje literature so bile uporabljene podatkovne baze, kot so PubMed, ScienceDirect, ProQuest, Cinahl, BMC ter spletni brskalnik Google (Google učenjak), Obzornik zdravstvene nege in baze podatkov COBISS. Za uvrstitev literature in člankov

v pregled smo določili naslednje kriterije: jezikovni kriterij, s katerim smo vire omejili na slovenski in angleški jezik, časovni kriterij, s katerim smo določili, da viri ne smejo biti starejši od desetih let in vsebinski kriterij, ki je iskanje omejil na strokovno literaturo; znanstvene članke, knjige, zbornike in druge publikacije o cepljenju proti humanem papiloma virusu. V izbor literature smo vključili članke, do katerih je bil omogočen dostop do celostnega obsega besedila. Ključne besede in besedne zveze pri iskanju slovenske literature so bile: »humani papilomavirus«, »cepivo proti humanem papilomavirusu«, »precepljenost proti humanem papilomavirusu«, »cepljenje«, »vloga medicinske sestre«, »razlogi za slabo precepljenost proti humanem papilomavirusu«. Ključne besede in besedne zveze pri iskanju angleške literature so bile: »human papillomavirus«, »human papillomavirus vaccine«, »human papillomavirus vaccination coverage«, »vaccination«, »role of the nurse«, »barriers to human papillomavirus vaccination«. Pri iskanju literature smo ključne besede povezali z Boolovim operatorjem AND.

2.3.2 Strategija pregleda zadetkov

Pri pregledu zadetkov smo upoštevali določene omejitve. Omejili smo se na slovenske in angleške članke, napisane med letoma 2010 in 2020. Prav tako smo uporabili le članke objavljene v znanstvenih revijah, do katerih smo lahko dostopali v celoti. Prvo iskanje je potekalo brez omejitev ter z uporabo Boolovega operatorja. Ob tem smo dobili 815 zadetkov. Prej postavljene kriterije je dosegalo 195 potencialno uporabnih člankov. V drugi fazi smo natančneje pregledali izvlečke ter izključili še 157 zadetkov. V končni pregled je bilo vključenih 15 člankov.

Tabela 1: Rezultati pregleda literature

Podatkovna baza	Ključne besede	Število zadetkov	Izbrani zadetki za pregled v polnem besedilu
PubMed	HPV vaccination AND nurses	147	8
ScienceDirect	HPV vaccination barriers AND facilitators AND nurses	449	2

Podatkovna baza	Ključne besede	Število zadetkov	Izbrani zadetki za pregled v polnem besedilu
BMC	HPV vaccination barriers AND facilitators AND nurses	51	2
CINAHL	HPV vaccination AND nurses	164	2
COBISS	Vloga medicinske sestre in cepljenje proti humanem papilomavirusu	4	1
SKUPAJ	/	815	15

2.3.3 Opis obdelave podatkov pregleda literature

V sistematični pregled literature smo vključili članke, ki smo jih izbrali glede na naslove in povzetke. V nadaljnji pregled smo vključili vsebinsko primerne raziskave, neprimerne pa smo izločili. Za obdelavo primerne članke smo nato kodirali ter jih glede na vsebino razporedili v različne kategorije. Analiza pregledane literature je bila izvedena na osnovi kvalitativne vsebinske analize dela (Vogrinc, 2008).

2.3.4 Ocena kakovosti pregleda literature

Pri kakovosti pregleda literature smo uporabili sedem – nivojsko hierarhijo dokazov po avtorjih Polit & Beck (2018). Ocena kakovosti dokazov je prikazana v tabeli 2. Pri pregledu literature smo spoznali, da je večji del dobljenih zadetkov na nivoju štiri. Od vseh desetih raziskav, se tri uvrstijo v prvi ali drugi nivo. To pregledu literature dvigne vrednost.

Tabela 2: Ocena kakovosti dokazov

Nivo	Hierarhija dokazov
Nivo 1	Sistematični pregled randomiziranih kliničnih študij Število vključenih strokovnih besedil = 1 Sistematični pregled nerandomiziranih študij Število vključenih strokovnih besedil = 0
Nivo 2	Posamezne randomizirane klinične študije Število vključenih strokovnih besedil = 2 Posamezne nerandomizirane klinične študije Število vključenih strokovnih besedil = 0
Nivo 3	Sistematični pregledi korelacijskih/opazovalnih študij Število vključenih strokovnih besedil = 0

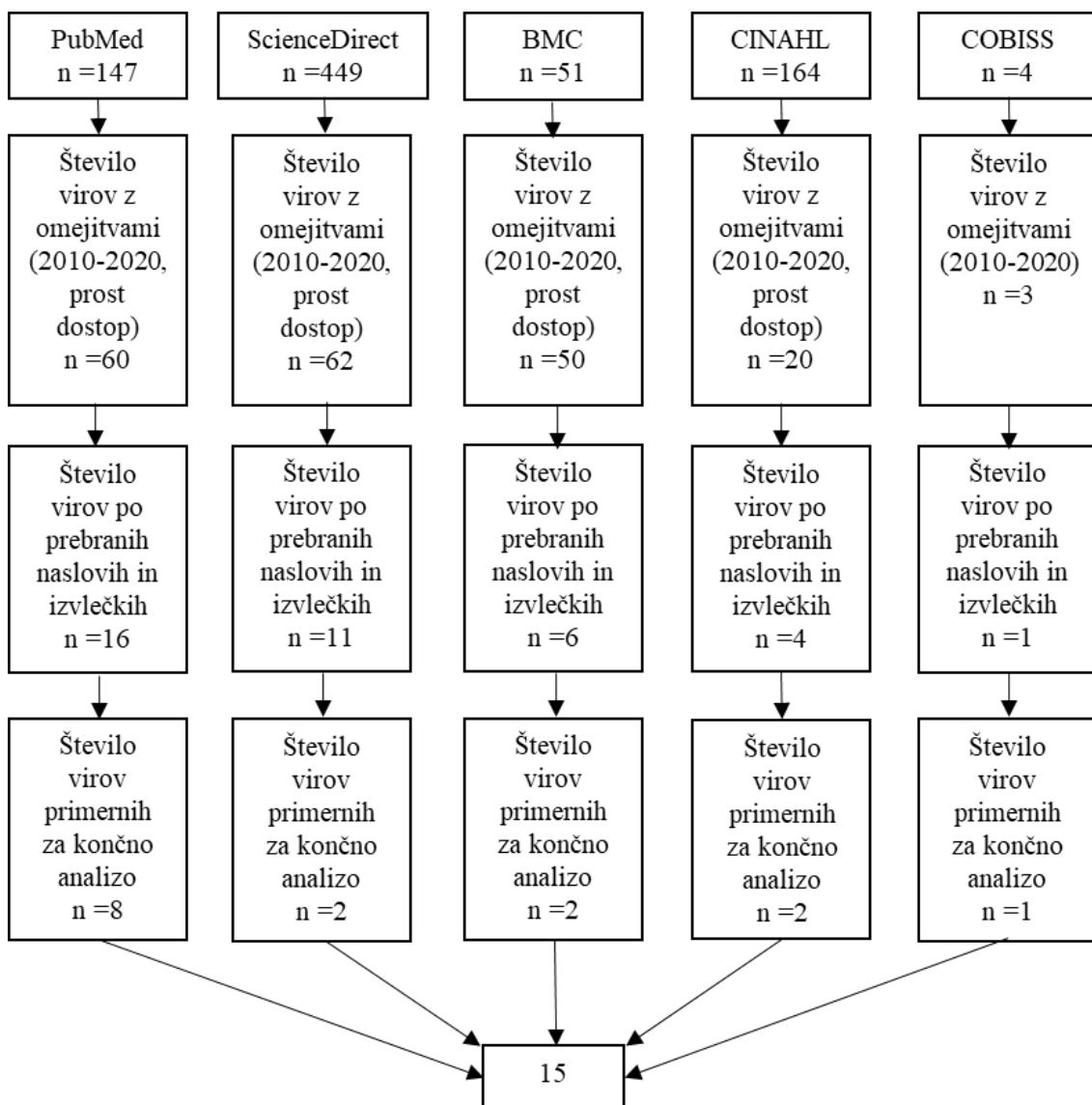
Nivo	Hierarhija dokazov
Nivo 4	Posamezne korelacijske/opazovalne študije Število vključenih strokovnih besedil = 9
Nivo 5	Sistematični pregled opisnih/kvalitativnih/fizioloških študij Število vključenih strokovnih besedil = 1
Nivo 6	Posamezne opisne/kvalitativne/fiziološke študije Število vključenih strokovnih besedil = 2
Nivo 7	Mnenja avtorjev Število vključenih strokovnih besedil = 0

(Vir: Polit & Beck (2018))

2.4 REZULTATI

2.4.1 PRIZMA diagram

PRIZMA diagram shematsko prikaže pregled podatkovnih baz in naš postopek odločanja o ustreznosti pregledane literature. Na začetku smo imeli 815 zadetkov, ki smo jih nato omejili glede na leto nastanka članka, dostopnost članka v polnem besedilu in strokovno ustreznost raziskave (slika 1).

Slika 1: PRIZMA diagram

2.4.2 Prikaz rezultatov po kodah in kategorijah

Tabela 3 prikazuje glavne ugotovitve raziskav, razdeljena pa je na avtorja, leto objave, raziskovalni dizajn, namen, vzorec in ključna spoznanja. Rezultate smo kodirali in jih razdelili v kategorije in podkategorije, prikazane v tabeli 4.

Tabela 3: Tabelarni prikaz rezultatov

Avtor	Leto objave	Raziskovalni dizajn	Namen	Vzorec (velikost in država)	Ključna spoznanja
Garbutt, et al.	2018	Mešana raziskava	Ugotoviti glavne ovire staršev za cepljenje proti HPV in odnos zdravstvenih delavcev do cepljenja.	10 ambulant na primarni ravni zdravstvenega varstva v ZDA	<ul style="list-style-type: none"> - Za večjo precepljenost proti HPV je potreben večstopejski pristop zdravstvenih delavcev. - Zdravstveni delavci se zavedajo pomembnosti cepljenja. - Ključno vlogo za cepljenje ima pri obotavljajočih starših močno in vztrajno priporočilo. - Glavni razlogi staršev za nasprotovanje cepljenju: bolečina pri otrocih, cepljenje ni obvezno.
Batista Ferrer, et al.	2014	Sistematični pregled kvalitativnih študij	Razumeti dejavnike, ki vplivajo na odločitev o cepljenju pri mladih ženskah bogatih držav.	Pregled in analiza literature	<ul style="list-style-type: none"> - Pri odločanju o cepljenju proti HPV pomembno vlogo igrajo: politika, finančno stanje, socialne norme, priporočilo zdravstvenih delavcev in soglasje staršev. - Starši imajo pomisleke o varnosti in stranskih učinkih cepiva, zaskrbljeni so, da bodo hčere prej postale spolno aktivne. - Mlade ženske kot ovire navajajo varnost cepiva ter nezadostne ali zavajajoče informacije o cepivu.

Avtor	Leto objave	Raziskovalni dizajn	Namen	Vzorec (velikost in država)	Ključna spoznanja
Carhart, et al.	2018	Kvalitativno zasnovane študije: opisna raziskava	Ugotoviti ključne dejavnike, ki vplivajo na odločitev za cepljenje proti HPV v zvezni državi Virginia.	31 zdravstvenih delavcev, vključenih v proces cepljenja proti HPV v Virginii v ZDA	<ul style="list-style-type: none"> - Starši otrok ne cepijo zaradi osebnih prepričanj, cene cepiva, varnosti in učinkovitosti cepiva, stranskih učinkov, verskih prepričanj, prepričanje, da otrok še ni spolno aktiven. - Za nizko precepljenost je krivo tudi pomanjkanje priporočil s strani zdravstvenih delavcev, ali ta priporočila niso kakovostna. - Razlog za neodločanje za cepljenje je tudi neobveznost cepljenja proti HPV. - Veliko zdravstvenih delavcev ne verjame v cepivo in ga zato tudi ne promovira.
Malo, et al.	2018	Randomizirana klinična študija	Raziskati učinkovitost različnih strategij promocije cepljenja proti HPV.	20 klinik v Severni Karolini v ZDA	<ul style="list-style-type: none"> - Priporočila zdravstvenih izvajalcev o cepljenju proti HPV so močan motivator za porast cepljenja. - Priporočil za cepljenje proti HPV velikokrat ni, ali pa so slabe kakovosti. - Uporaba pristopa z napovedjo je bolj učinkovita pri promociji cepljenja, kot pristop s pogovorom. - Usposabljanje na področju promoviranja cepljenja izboljša kakovost priporočil za cepljenje.
Grandahl, et al.	2017	Posamezne opazovalne študije – z vprašalnikom	Ugotoviti, kakšna prepričanja in razloge imajo starši za odločitev za	200 staršev otrok starih 11 – 12 let, ki spadajo v švedski nacionalni	<ul style="list-style-type: none"> - Starši, ki so sprejeli cepljenje verjamejo v učinkovitost cepiva, varovanje pred boleznijo, zaupajo priporočilom

Avtor	Leto objave	Raziskovalni dizajn	Namen	Vzorec (velikost in država)	Ključna spoznanja
			cepljenje proti HPV oziroma proti cepljenju.	program cepljenja	<p>zdravstvenih delavcev.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Starši, ki so zavrnili cepljenje se bojijo stranskih učinkov, varnosti cepiva na dolgi rok, mislijo, da so hčere še premlade in niso v nevarnosti za okužbo s HPV, nimajo dovolj znanja in informacij o cepljenju. - Šolska medicinska sestra otroke pouči o cepljenju, ter je na voljo za dodatne informacije za starše.
Lee & Wang	2019	Posamezne opazovalne študije – z vprašalnikom	Raziskati, v kolikšni meri zdravstveni delavci promovirajo cepljenje proti HPV na klinikah za spolno prenosljive bolezni.	111 vprašalnikov razdeljenih med zdravstvene delavce na klinikah za spolno prenosljive bolezni v Hong Kongu na Kitajskem, od tega so analizirali 98 vprašalnikov	<ul style="list-style-type: none"> - Spolno aktivni odrasli se ne cepijo zaradi zadrege ob govoru o spolnosti, cepljenje naj bi nakazovalo na promiskuitetnost. - Manj kot polovica zdravstvenih delavcev svetuje cepljenje proti HPV obiskovalcem klinik za spolno prenosljive bolezni. - Velik delež ljudi ne ve, da je možno tudi cepljenje za dečke in moške. - Medicinske sestre bi lahko veliko pripomogle k večji precepljenosti, saj veliko časa preživijo s pacienti, a čutijo, da to promocija cepljenja ni njihova naloga ali pa imajo premalo časa.
Fontenot, et al.	2018	Posamezne opazovalne študije – z vprašalnikom	Preučiti, kako timski pristop vpliva na priporočanje cepljenja proti HPV.	795 staršev otrok starih med 11 in 17 let je izpolnilo spletni vprašalnik. Starši so člani spletne skupnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Večja možnost, da se starši odločijo za cepljenje proti HPV je, če je zdravstveni tim usklajen ter podaja skladne informacije. - Starši, ki so se o cepljenju pogovarjali z več kot enim

Avtor	Leto objave	Raziskovalni dizajn	Namen	Vzorec (velikost in država)	Ključna spoznanja
				Knowledge Panel v ZDA.	članom zdravstvenega tima, imajoveč možnosti, da se odločijo za cepljenje kot tisti, ki so se o tem posvetovali le z enim članom.
Richard Chopp	2019	Posamezne opazovalne študije – z vprašalnikom	Ugotoviti, kateri so dejavniki, ki vplivajo na to, ali bo medicinska sestra priporočila in ponudila cepivo proti HPV ali ne.	208 ambulantnih medicinskih sester v ZDA je izpolnilo spletni vprašalnik	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje o HPV-ju in cepivu pomembno vpliva na odnos medicinske sestre do cepljenja, medtem ko stopnja izobrazbe pri tem ni ključnega pomena. - Odnos medicinske sestre in samoučinkovitost sta ključna dejavnika, ki vplivata na to, ali bo medicinska sestra ponudila cepivo ali ne.
Holloway	2019	Sistematični pregled randomiziranih kliničnih študij	Ugotoviti na dokazih utemeljene ukrepe za izboljšanje precepljenosti proti HPV.	Pregled in analiza literature	<ul style="list-style-type: none"> - Starši so zaskrbljeni glede varnosti cepiva, cepivo se jim zdi nepotrebno, prepričani so, da njihov otrok še ni spolno aktiven, imajo napačne informacije o cepivu, skrbi pa jih tudi njegova cena. - Zdravstveni delavci kot oviro navajajo premalo preventivnih obiskov pri zdravniku. - Nekateri zdravstveni delavci imajo premalo znanja iz področja cepljenja proti HPV, spet drugi cepivu ne zaupajo. - Problem predstavljata tudi temi spolnost in spolno prenosljive, saj se nekateri zdravstveni delavci počutijo nelagodno ob diskutiranju teh tem z mladostniki. - Pri premagovanju teh ovir je učinkovit

Avtor	Leto objave	Raziskovalni dizajn	Namen	Vzorec (velikost in država)	Ključna spoznanja
					večmetodni pristop ter izobraževanje staršev.
Whelan, et al.	2014	Posamezne opazovalne študije – z vprašalnikom	Raziskati vlogo in aktivnosti medicinske sestre v šolah pri programih o cepljenju proti HPV.	16 šolskih medicinskih sester, ki so sodelovale pri šolskem imunizacijskem programu Capital Health District's, v Novi Škotski, v Kanadi	<ul style="list-style-type: none"> - Za uspešne so se izkazali telefonski klici medicinskih sester, ki so starše opozarjale na to, da mora otrok prejeti cepivo. - Kjer so medicinske sestre predavale in izobraževale učitelje ter ostalo šolsko osebje o cepljenju, se je cepilo več otrok. - Pomembna naloga šolske medicinske sestre je, da vzpostavi zaupanje javnosti v zdravstvene programe, kot je npr. imunizacijski program proti HPV.
Petanić, et al.	2015	Kvantitativno zasnovana študija – z vprašalnikom	Preveriti, ali so medicinske sestre na primarni ravni dovolj seznanjene o spolno prenosljivih boleznih, na kakšen način ozaveščajo starše o cepljenju proti HPV.	30 izvajalcev zdravstvene nege, medicinske sestre zaposlene v šolskih dispanzerjih celjske regije	<ul style="list-style-type: none"> - Najbolj učinkovit način podajanja informacij staršem je preko preventivnih predavanj. - Medicinska sestra ima pomembno vlogo pri odločitvi staršev – zmanjšuje dvome, podaja informacije. - Medicinske sestre imajo dovolj znanja o spolno prenosljivih boleznih, pomembno je, da znajo informacije pravilno predstaviti. - Medicinska sestra mora biti nepristranska, saj je cepljenje odločitev vsakega posameznika.
Sisson & Wilkinson	2018	Mešana raziskava	Ugotoviti, na podlagi katerih dejavnikov se mladi odločajo za oziroma proti	Pregled in analiza literature	<ul style="list-style-type: none"> - Odločitev je odvisna od štirih tem: strah in tveganje, bolečina, vključenost staršev ter vpliv strokovnjakov in vrstnikov.

Avtor	Leto objave	Raziskovalni dizajn	Namen	Vzorec (velikost in država)	Ključna spoznanja
			cepljenju proti HPV.		<ul style="list-style-type: none"> - Motivator za cepljenje je strah pred rakom materničnega vratu ter večja ogroženost za okužbo. - Zaradi strahu in bolečine, se nekateri odločijo in ne dokončajo cepljenja. - Eden največjih motivatorjev je priporočilo zdravstvenega delavca.
Topan, et al.	2015	Posamezne opazovalne študije – z vprašalnikom	Ugotoviti, kako se razlikuje znanje o raku materničnega vratu in cepljenju proti HPV med študenti zdravstvene nege ter že zaposlenimi medicinskimi sestrami.	259 študentov zdravstvene nege fakultete Zonguldak Health School in 137 medicinskih sester zaposlenih v Health Research and Practice Center v Turčiji	<ul style="list-style-type: none"> - Študenti zdravstvene nege in zaposlene medicinske sestre vedo, da HPV povzroča raka na materničnem vratu, a imajo premalo znanja o samem HPV-ju. - Potrebna bi bila dodatna izobraževanja na temo HPV-ja.
Hirth, et al.	2018	Kvalitativno zasnovana študija: intervju	Raziskati motivatorje in ovire za cepljenje proti HPV med študenti.	19 študentov lokalne visoke šole v jugovzhodnem Teksasu, starih med 18 in 26 let	<ul style="list-style-type: none"> - Poleg osnovnih ovir za cepljenje kot so pomanjkanje znanja o cepivu, strah pred iglami in stranskimi učinki, študentje navajajo tudi, da težko najdejo čas, da bi se cepili, nimajo prevoza ali pa sploh ne vejo, kje se je možno cepiti. - Pogosta ovira je tudi visoka cena ter da nimajo zdravstvenega zavarovanja. - Rešitev bi bile mobilne enote, ki bi ponujale cepljenje na kampusu.
Grandahl, et al.	2016	Randomizirana klinična študija	Izboljšati precepljenost proti HPV ter povečati uporabo kondomov	741 švedskih dijakov, ki obiskujejo višjo srednjo šolo	<ul style="list-style-type: none"> - Po opravljenih intervjujih so bili dijaki bolj zainteresirani za cepljenje in uporabo kondoma med

Avtor	Leto objave	Raziskovalni dizajn	Namen	Vzorec (velikost in država)	Ključna spoznanja
			med dijaki višjih srednjih šol.		spolnim odnosom z novim partnerjem. - Medicinska sestra, ki promovira cepljenje mora biti profesionalna, imeti dovolj znanja o temi in jo na pravi način predstaviti različnim populacijam.

Tabela 4: Razporeditev kod po kategorijah

Kategorija	Kode	Avtorji
Glavne ovire pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu.	Cepljenje ni obvezno – bolečina – »cepivo ni varno« – »cepivo ima stranske učinke« – previsoka cena cepiva – »moj otrok še ni spolno aktiven« – slaba priporočila cepiva – ni informacij o cepivu – pomanjkanje časa – »nevem, kje me sploh lahko cepijo«	Garbutt, et al., 2018 Batista Ferrer, et al., 2014 Malo, et al., 2018 Grandhal, et al., 2017 Fontenot, et al., 2018 Holloway, 2019 Sisson & Wilkinson, 2018 Hirth, et al., 2018
	Število kod = 10	
Glavni motivatorji pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu.	Močno in vztrajno priporočilo zdravstvenega delavca – »cepivo je učinkovito« – zaupanje cepivu – varovanje pred boleznijo – skladne informacije – preventivno predavanje – »strah me je raka na materničnem vratu«	Garbutt, et al., 2018 Malo, et al., 2018 Grandhal, et al., 2017 Fontenot, et al., 2018 Petanić, et al., 2015 Sisson & Wilkinson, 2018 Grandahl, et al., 2016
	Število kod = 7	
Učinkoviti pristopi medicinskih sester pri promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu.	Izobraževanje – usposabljanje – promocija cepljenja – kakovostno priporočilo – večstopenjski pristop zdravstvenih delavcev – dobro sodelujoč zdravstveni tim – pozitiven odnos do cepljenja proti HPV	Garbutt, et al., 2018 Carhart, et al., 2018 Malo, et al., 2018 Grandhal, et al., 2017 Lee & Wang, 2019 Fontenot, et al., 2018 Richard Chopp, 2019

Kategorija	Kode	Avtorji
	Število kod = 7	Holloway, 2019 Whelan, et al., 2014 Petanić, et al., 2015 Sisson & Wilkinson, 2018 Topan, et al., 2015 Grandahl, et al., 2016

2.5 RAZPRAVA

V diplomskem delu, ki je temeljilo na sistematičnem pregledu literature, smo pregledali večje število slovenske in tuje literature. Namen diplomskega dela je bil raziskati, s katerimi ovirami se soočajo starši pri odločanju za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu ter ugotoviti učinkovite pristope medicinskih sester pri promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu. Po iskanju in pregledu večjega števila člankov, menimo, da je bil namen le delno dosežen, saj v zbrani literaturi nismo uspeli najti dovolj primerov dobre prakse medicinskih sester pri promociji cepljenja proti HPV v Sloveniji.

Na osnovi člankov smo oblikovali dve raziskovalni vprašanji. Z odgovorom na prvo vprašanje smo želeli predstaviti ovire in probleme, ki jih starši zaznajo pri cepljenju proti HPV in se zato ne odločijo zanj. S tem, ko vemo, katere faktorje upoštevajo starši pri odločitvi za cepljenje, vse bolj spoznavamo pomanjkljivosti v različnih programih cepljenja po svetu ter odkrivamo možnosti, s katerimi bi lahko povečali precepljenost otrok.

Pri drugem raziskovalnem vprašanju smo se osredotočili predvsem na problematiko promocije cepljenja proti HPV. Promocija zdravja je ena glavnih nalog medicinske sestre, v tem diplomskem delu pa smo ugotovili, da je na tem področju potrebnega še precej napredka. Proučili smo dobre prakse medicinskih sester v Sloveniji in po svetu ter spoznali različne možnosti za izboljšanje promocije in s tem povezano večjo precepljenost proti HPV.

Kategorija: *Glavne ovire pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu*

Na podlagi pregledane literature smo ugotovili, da na odločitve staršev za cepljenje otrok proti HPV vpliva več različnih dejavnikov. Pomembno vlogo pri tem imajo tako politika kot tudi finančno stanje, socialne norme in priporočilo zdravstvenih delavcev, kot pa tudi soglasje staršev. Zato je bistvenega pomena, da starši dobijo relevantne informacije, saj so oni eden glavnih členov v verigi, od katere je odvisna precepljenost proti HPV (Batista Ferrer, et al., 2014). Številni avtorji (Carhart, et al., 2018; Fontenot, et al., 2018; Malo, et al., 2018; Holloway, 2019) namreč navajajo, da je za nizko precepljenost krivo slabo priporočilo in nezadostno podajanje informacij s strani zdravstvenih delavcev. Zaradi tega ima veliko staršev pomisleke in se posledično ne odloči za cepljenje (Batista Ferrer, et al., 2014).

Varnost, stranski učinki in strah pred cepivom so eni glavnih razlogov, zaradi katerih se porajajo vprašanja, ali otroka cepiti proti HPV, ali ne (Carhart, et al., 2018; Sisson & Wilkinson, 2018). Do enakih ugotovitev prihaja tudi Grandahl s sodelavci (2017), ki dodaja, da starši, ki se soočajo s temi problemi, v veliki večini nimajo pravih informacij ter znanja o cepivu in boleznih, ki jih le to preprečuje. Prav tako ugotavlja, da ti starši informacije običajno poiščejo na internetu, ki je nezanesljiv vir ali pa dobijo slaba priporočila s strani zdravstvenih delavcev. Holloway (2019) ob tem poudarja, kako pomembno je, da uporabnik dobi prave informacije. Pravi, da napačni podatki o stranskih učinkih cepiva lahko občutno zmanjšajo precepljenost proti HPV, ob tem pa razloži, da so ti stranski učinki podobni stranskim učinkom drugih cepiv.

Eden glavnih razlogov, zaradi katerega se starši ne odločijo za cepljenje, je cena cepiva. Cena predstavlja problem predvsem za ljudi, ki nimajo urejenega zdravstvenega zavarovanja ali pa to zavarovanje ne vključuje specifičnih cepiv (Carhart, et al., 2018; Hirth, et al., 2018; Holloway, 2019). V nasprotju z nekaterimi, ki si cepiva ne morejo privoščiti, pa obstajajo tudi ljudje, ki si ga lahko, a se jim to zdi nepotrebno, saj cepljenje ni obvezno (Garbuttt, et al., 2018; Carhart, et al., 2018). Na tem področju bi več lahko naredili zdravniki in medicinske sestre, ki opravljajo preventivne preglede in tam bolj promovirali cepivo. Vendar pa Holloway (2019) ugotavlja, da zdravstveni delavci

navajajo premajhno število izvedenih preventivnih pregledov ali pa so ti preslabo obiskani.

Mnogi avtorji (Garbutt, et al., 2018; Hirth, et al., 2018; Sisson & Wilkinson, 2018; Holloway, 2019) kot oviro za cepljenje proti HPV opisujejo otrokov strah pred iglami ter bolečino, ki nastane ob tem. Večino otrok skrbi, da jih bo bolelo in v 78% tudi občutijo bolečino ob cepljenju, a jih po raziskavah sodeč večina vseeno dokonča cepljenje.

Več avtorjev (Batista Ferrer, et al., 2014; Grandahl, et al., 2017; Carhart, et al., 2018; Holloway, 2019) ugotavlja, da se starši bojijo otrokove prezgodnje spolne aktivnosti, v primeru, da bo prejel cepivo, nekateri celo menijo, da cepivo proti HPV promovira promiskuitetnost. Na to temo je bilo izvedeno veliko študij, a niso našli dokazov, ki bi kazali na to, da bi cepljeni najstniki prej postali spolno aktivni ter imeli tvegano spolnost. Kljub tem podatkom so starši zaskrbljeni, da bo otrok po zaključenem cepljenju postal spolno aktiven, pri tem ne bo uporabljal kondoma, saj bo mislil, da je zaščiten ali pa bo imel več različnih spolnih partnerjev.

Kategorija: Glavni motivatorji pri odločitvi staršev za cepljenje otrok proti humanem papilomavirusu

V nasprotju z nekaterimi starši, ki oklevajo pri odločitvi cepljenja otroka proti HPV, drugi zaupajo cepivu in zdravstvenim delavcem. Kljub temu imajo tudi ti starši na začetku vprašanja in pomisleke, a Fontenot s sodelavci (2018) ugotavlja, da se večina teh staršev po pogovoru z zdravstvenim delavcem odloči za cepljenje. Ob tem je nujno potrebno, da zdravstveni tim deluje usklajeno ter podaja skladne in relevantne informacije. Poleg tega ugotavlja, da se več staršev odloči za cepljenje po pogovoru z več člani tima, saj na ta način dobi informacije ter potrditev o koristnosti cepljenja od več različnih strok. Do podobnih ugotovitev prihajajo tudi drugi avtorji (Malo, et al., 2018; Garbutt, et al., 2018; Sisson & Wilkinson, 2018), saj pravijo, da je dobro, močno priporočilo zdravstvenega delavca eden ključnih motivatorjev za cepljenje proti HPV. Poudarjajo, da mora zdravstveni delavec poznati tematiko, da lahko poda kvalitetno priporočilo ter da uporabi pravilno tehniko komunikacije.

Nekateri se za cepljenje proti HPV odločajo tudi iz razloga strahu pred rakom materničnega vratu. Ker jim je na voljo preventiva pred to boleznijo, se zanjo odločijo in ne tvegajo nastanka bolezni. Prav tako je motivator za cepljenje tudi zmanjšanje možnosti za okužbo s HPV (Sisson & Wilkinson, 2018).

Kategorija: Učinkoviti pristopi medicinskih sester pri promociji cepljenja proti humanem papilomavirusu

Več avtorjev (Malo, et al., 2018; Garbutt, et al., 2018; Sisson & Wilkinson, 2018) omenja, da je dobra promocija cepljenja ključna za višjo precepljenost. Med izvajalce promocije cepljenja proti HPV spadajo tudi medicinske sestre. Te morajo biti profesionalne, imeti dovolj znanja o temi, ki jo promovirajo ter jo nato tudi na pravi način predstavijo različnim populacijam (Grandahl, et al., 2016). Pomembno je tudi, da je medicinska sestra nepristranska, saj je cepljenje odločitev vsakega posameznika (Petanić, et al., 2015).

Richard Chopp (2019) ugotavlja, da na to, ali bo medicinska sestra ponudila cepivo ali ne, ključno vplivata samoučinkovitost medicinske sestre in njen odnos. Kakšen bo ta odnos, je odvisno od znanja, ki ga ima oseba o HPV-ju in cepivu proti HPV-ju. Obenem poudarja, da stopnja izobrazbe medicinske sestre pri tem ni ključnega pomena. Do podobnih ugotovitev prihaja tudi Petanić s sodelavci (2015), ki iz izvedene raziskave ugotavlja, da imajo medicinske sestre v Sloveniji dovolj kakovostnega znanja s področja spolno prenosljivih bolezni ter posledično tudi dovolj znanja o HPV-ju ter cepljenju proti HPV-ju. Poudarja, da samo znanje ni dovolj, pomembno je, kako je le-to posredovano staršem in mladostnikom. Najbolj učinkovit način podajanja informacij je preko preventivnih predavanj o cepljenju, dobri rezultati pa so se pokazali tudi pri deljenju zloženek na temo cepljenja proti HPV-ju. Če se staršem ob tem porajajo dodatna vprašanja, se obrnejo na medicinsko sestro, ki jim poda dodatne informacije, odgovori na vprašanja ter zmanjša dvome.

Preventivna predavanja medicinskih sester s področja cepljenja proti HPV so se izkazala za koristna tudi v Kanadi, kjer je Whelan s sodelavci (2014) ugotovila, da so izobraževanja učiteljev ter ostalega šolskega osebja bistveno pripomogla k večji

precepljenosti otrok proti HPV. S tem, ko so medicinske sestre bolj poglobljeno predstavile problematiko cepljenja proti HPV in s poslušalci razjasnile nejasnosti glede te teme, so vzpostavile zaupanje javnosti v zdravstvene programe, kot je naprimer tudi imunizacijski program proti HPV.

Problem predstavljajo zdravstveni delavci, ki nimajo dovolj znanja o spolno prenosljivih boleznih ter samem cepljenju proti HPV. Topan s sodelavci (2015) je natančneje raziskal izobraženost zdravstvenih delavcev ter študentov zdravstvene nege glede HPV-ja in ugotovil, da imajo premalo znanja o tej temi. V nadaljevanju predlaga dodatna izobraževanja na temo HPV-ja, cepljenja proti HPV-ju ter dodatna izobraževanja s področja promocije zdravja. Poleg tega, da imajo nekateri zdravstveni delavci premalo znanja s področja cepljenja proti HPV-ju, pa je veliko tudi takih, ki v cepivo ne verjame in ga zato tudi ne promovira (Carhart, et al., 2018; Holloway, 2019). Lee & Wang (2019) dodajata, da nekatere medicinske sestre čutijo, da promocija cepljenja ni njihova naloga, zato se s tem sploh ne trudijo, spet druge pa trdijo, da imajo premalo časa, da bi se ukvarjale še s priporočili za cepljenje proti HPV.

Večina zdravstvenih delavcev se zaveda pomembnosti cepljenja, ob tem pa se je za dobrega izkazal večstopenjski pristop, ki je izboljšal precepljenost proti HPV (Garbutt, et al., 2018, Holloway, 2019). Holloway (2019) opiše večmetodni pristop, ki vključuje več različnih komponent. Mednje spadajo priporočila zdravstvenih delavcev, opozorila preko telefonskih sporočil, ponudba cepiva proti HPV v sklopu obveznih cepiv ter pravi način komunikacije s starši. Več avtorjev (Malo, et al., 2018; Holloway, 2019) je raziskovalo dve različni vrsti komunikacije in promocije cepiva proti HPV. Uporabljen je bil pristop s pogovorom in pristop z napovedjo. Pristop s pogovorom je dialog med zdravstvenim delavcem ter staršem in je vključeval pogovor o HPV-ju, cepljenju proti HPV-ju in zakaj je to pomembo za otroka. Za bolj učinkovitega pri promociji cepljenja pa se je izkazal pristop z napovedjo, kjer se predvideva, da je starš pripravljen na cepljenje otroka. Pri tem pristopu, mu zdravstveni delavec pove, da bo otrok cepljen ter zakaj, s tem pa že v veliki meri prepriča starša, da je to dobro za otroka.

Kot uspešen in učinkovit pristop so se izkazala tudi že prej omenjena telefonska sporočila in telefonski klici. Bistvo teh je, da je medicinska sestra preko telefona opozorila starše, kdaj mora otrok prejeti naslednji odmerek cepiva proti HPV, ali pa da ga je potrebno cepiti, saj še ni prejel nobenega odmerka. S pomočjo teh opozorilnih klicev se je cepilo kar 24,2% otrok več kot če teh klicov ne bi opravili (Whelan, et al., 2014; Holloway, 2019). Hirth s sodelavci (2018) kot eno od rešitev za večjo precepljenost proti HPV navaja tudi mobilne enote, ki bi cepljenje ponujale tistim, ki nimajo možnosti, prevoza ali pa časa priti v ambulanto.

Po svetu imajo v osnovnih in srednjih šolah zaposlene šolske medicinske sestre, v Sloveniji pa so to medicinske sestre, ki jih srečamo na preventivnih šolskih pregledih. Te medicinske sestre otroke poučujejo o cepljenju, njegovih prednostih za njihovo zdravje ter so na voljo tudi za informacije staršem (Grandahl, et al., 2017). Holloway (2019) ugotavlja, da nekaterim zdravstvenim delavcem poučevanje otrok predstavlja problem, saj se počutijo nelagodno ob diskutiranju tem kot sta spolnost in spolno prenosljive bolezni z otroki.

2.5.1 Omejitve raziskave

Pri pisanju diplomskega dela in iskanju literature, so se pojavile tudi določene omejitve. Težave smo imeli pri iskanju slovenske literature, kar kaže na to, da je problematika cepljenja proti humanem papilomavirusu slabo poznana in raziskana. Velika večina tuje literature opisuje raziskave, ki so bile izvedene na zdravstvenem osebju različnih profilov, ne samo medicinskih sester. Zato lahko pod omejitve navedemo premajhno število raziskav, ki bi problematiko raziskovale bolj ozko, to je le na medicinskih sestrah.

2.5.2 Doprinos za prakso ter priložnosti za nadaljnje raziskovalno delo

Obravnavana je bila aktualna tema, kateri se posveča premalo pozornosti in ima vpliv tako na nas kot na nadaljnje generacije. V diplomskem delu smo opisali glavne ovire, zaradi katerih se starši ne odločajo za cepljenje svojih otrok proti HPV ter ponudili nekaj učinkovitih pristopov, s katerimi bi medicinske sestre lahko izboljšale promocijo

cepljenja proti HPV. Ugotovili smo, da je na področju cepljenja proti humanem papilomavirusu še možen velik napredek, zato bi bila nadaljnja raziskovanja potrebna in priporočena. S tem bi še dodatno raziskali to problematiko ter spodbudili medicinske sestre ter vse zdravstveno osebje na njihovo pomembno vlogo promoviranja cepljenja proti humanem papilomavirusu.

3 ZAKLJUČEK

Humani papilomavirusi so virusi, ki se pojavljajo po vsem svetu in povzročajo virusne infekcije reproduktivnega sistema. Te okužbe so nevarne, saj se iz njih lahko razvije rak materničnega vratu, ki je drugi najpogostejši rak v Sloveniji.

Najbolj učinkovita zaščita pred humanim papilomavirusom je cepljenje. Cepljenje prinaša koristi tako za cepljeno osebo, kot tudi za njihove bodoče spolne partnerje. Kljub temu je precepljenost proti HPV po svetu še vedno prenizka. S sistematičnim pregledom literature smo ugotovili, da na odločitve staršev o cepljenju otrok vpliva več dejavnikov, ki so največkrat povezani z nezadostnim znanjem o humanem papilomavirusu ter strahom.

Poleg tega smo raziskovali tudi učinkovite pristope medicinskih sester, ki bi pripomogli k večji precepljenosti proti HPV. Najbolj učinkovit pristop je kvalitetno priporočilo zdravstvenega delavca, ki pa v veliko primerih ni realizirano. Do tega pripelje neznanje zdravstvenih delavcev, nezainteresiranost za promocijo cepljenja ali občutki nekompetentnosti. Po pregledu literature smo ugotovili, da je za dobro promocijo cepljenja proti HPV ključen večstopenjski pristop, katerega se še vedno poslužuje premalo zdravstvenih delavcev.

Raziskali in spoznali smo različne metode ter pristope povečanja precepljenosti proti humanem papilomavirusu ter ugotovili glavne ovire, zaradi katerih se starši ne odločajo za cepljenje svojih otrok. Menimo, da bi bilo to problematiko potrebno natančneje raziskati tudi v slovenskem prostoru ter ugotoviti, kateri pristop bi najbolje ustrezal našemu okolju.

4 LITERATURA

Batista Ferrer, H., Trotter, C., Hickman, M. & Audrey, S., 2014. Barriers and facilitators to HPV vaccination of young women in high-income countries: a qualitative systematic review and evidence synthesis. *BMC Public Health*, 14(700).

Carhart, M.Y., Schminkey, D.L., Mitchell, E.M. & Keim-Malpass, J., 2018. Barriers and Facilitators to Improving Virginia's HPV Vaccination Rate: A Stakeholder Analysis With Implications for Pediatric Nurses. *Journal of Pediatric Nursing*, 42, pp. 1-8.

Centers of Disease Control and Prevention, 2017. *Information for Teens: Staying Healthy and Preventing STDs*. [pdf] Centers of Disease Control and Prevention. Available at: <https://www.cdc.gov/std/life-stages-populations/YouthandSTDs-Dec-2017.pdf> [Accessed 13 January 2020].

Centers of Disease Control and Prevention, 2019. *Reasons to Get Vaccinated*. [online] Available at: <https://www.cdc.gov/hpv/parents/vaccine/six-reasons.html> [Accessed 12 January 2020].

Fontenot, H.B., Kornides, M.L., McRee, A. & Gilkey, M.B., 2018. Importance of a team approach to recommending the human papillomavirus vaccination. *Journal of the American Association of Nurse Practitioners*, 30(7), pp. 368-372.

Garbutt, J.M., Dodd, S., Walling, E., Lee, A.A., Kulka, K. & Lobb, R., 2018. Barriers and facilitators to HPV vaccination in primary care practices: a mixed methods study using the Consolidated Framework for Implementation Research. *BMC Family Practice*, 19(53).

Grandahl, M., Rosenblad, A., Stenhammar, C., Tyden, T., Westerling, R., Larsson, M., Oscarsson, M., Andrae, B., Dalianis, T. & Neveus, T., 2016. School-based intervention for the prevention of HPV among adolescents: a cluster randomised controlled study. *BMJ Open*, 6(1).

Grandahl, M., Tyden, T., Westerling, R., Neveus, T., Rosenblad, A., Hedin, E. & Oscarsson, M., 2017. To Consent or Decline HPV Vaccination: A Pilot Study at the Start of the National School-Based Vaccination Program in Sweden. *The Journal of School Health*, 87(1), pp. 62-70.

Grgič Vitek, M., 2017. Preventivna vloga cepljenja proti okužbam s humanimi papiloma virusi. In: K. Geršak & L. Vrabič Dežman, eds. *Šola preventivne in sodobnega zdravljenja v ginekologiji. Ljubljana, 6. marec 2017 in 10. april 2017*. Ljubljana: Slovensko menopavzno društvo, pp. 7-9.

Harper, D. & DeMars, L., 2017. HPV vaccines- are view of the first decade. *Gynecologic Oncology*, 146(1), pp. 196-204.

Hirth, J.M., Batuuka, D.N., Gross, T.T., Cofie, L. & Berenson, A.B., 2018. Human papillomavirus vaccine motivators and barriers among community college students: Considerations for development of a successful vaccination program. *Vaccine*, 36(8), pp. 1032-1037.

Holloway, G.L., 2019. Effective HPV Vaccination Strategies: What Does the Evidence Say? An Integrated Literature Review. *Journal of Pediatric Nursing*, 44, pp. 31-41.

Kraigher, A., ed. 2018. *Cepljenje: Stališča in odnos ključnih javnosti do cepljenja v Sloveniji*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Kraigher, A., Ihan, A. & Avčin, T., eds. 2011. *Cepljenje in cepiva – dobre prakse varnega cepljenja*. Ljubljana: Sekcija za preventivno medicino SZD, Sekcija za klinično mikrobiologijo in bolnišnične okužbe SZD, Inštitut za varovanje zdravja RS.

Kvas, A. & Prelec, A., eds. 2018. *Cepljenje proti nalezljivim boleznim – imamo zdravstveni delavci zares dovolj informacij?* Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije.

Lee, Y.Y. & Wang, Z., 2019. Facilitators and barriers for healthcare providers to recommend HPV vaccination to attendees of public sexually transmitted diseases clinics in Hong Kong, China. *PloS One*, 14(1).

Malo, T.L., Hall, M.E., Brewer, N.T., Lathren, C.R. & Gilkey, M.B., 2018. Why is announcement training more effective than conversation training for introducing HPV vaccination? A theorybased investigation. *Implementation Science*, 13(57).

Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2017. *Analiza izvajanja cepljenja v Sloveniji v letu 2017*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, Center za nalezljive bolezni.

Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2019a. *Najpogostejša vprašanja in odgovori o okužbi s HPV, raku materničnega vratu in cepljenju proti HPV*. [online] Available at: <https://www.nijz.si/sl/najpogostejsa-vprasanja-in-odgovori-o-okuzbi-s-hpv-raku-maternicnega-vratu-in-cepljenju-proti-hpv-1> [Accessed 12 January 2020].

Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2019b. *Okužbe s HPV in cepljenje*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Petanič, M., Hrovat Bukovšek, A. & Lavrič, M., 2015. Vloga medicinske sestre pri cepljenju mladostnic proti humanem papilomavirusu. In: B.M. Kaučič, ed. *7. študentske konferenca zdravstvenih ved: Prihodnost in razvoj zdravstvenih ved temelji na raziskovanju študentov. Celje, 8. maj 2015*. Celje: Visoka zdravstvena šola v Celju, pp. 300-310.

Polit, D.F. & Beck, T.C., 2018. *Essentials of Nursing Research: Appraising Evidence for Nursing Practice*. 9th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Program cepljenja in zaščite z zdravili za leto 2019, 2019. Uradni list Republike Slovenije št. 33/06.

Richard Chopp, S., 2019. Factors Influencing HPV Vaccination Recommendations Among Nurses in the Ambulatory Care Setting. *ViewPoint CNE*, 41(2).

Samkange-Zeeb, F.N., Spallek, L. & Zeeb, H., 2011. Awareness and knowledge of sexually transmitted diseases (STDs) among school-going adolescents in Europe: a systematic review of published literature. *BMC Public Health*, 11(727).

Scott, K. & Batty, M.L., 2016. HPV Vaccine Uptake among Canadian Youth and The Role of the Nurse Practitioner. *Journal of Community Health*, 41(1), pp. 197-205.

Sisson, H. & Wilkinson, Y., 2018. An Integrative Review of the Influences on Decision-Making of Young People About Human Papillomavirus Vaccine. *The Journal of School Nursing*, 35(1), pp. 39-50.

Sočan, M., 2013. *Javno zdravje: Visokošolski učbenik za študijski program Zdravstvena nega*. Jesenice: Visoka šola za zdravstveno nego.

Topan, A., Ozturk, O., Eroglu, H., Bahadir, O., Harma, M. & Harma, M.I., 2015. Knowledge Level of Working and Student Nurses on Cervical Cancer and Human Papilloma Virus Vaccines. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 16(6), pp. 2515-2519.

Vogrinc, J., 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Walling, E.B., Benzoni, N., Dornfeld, J., Bhandari, R., Sisk, B.A., Garbutt, J. & Colditz, G., 2016. Interventions to Improve HPV Vaccine Uptake: A Systematic Review. *Pediatrics*, 138(1).

Whelan, N.W., Steenbeek, A., Martin-Misener, R., Scott, J., Smith, B. & D'Angelo-Scott, H., 2014. Engaging parents and schools improves uptake of the human papillomavirus (HPV) vaccine: Examining the role of the public health nurse. *Vaccine*, 32(36), pp. 4665-4671.

ZORA, 2019. *Program ZORA*. [online] Available at: <https://zora.onko-i.si/program-zora> [Accessed 10 January 2020].

Zveza slovenskih društev za boj proti raku, 2017. *ABC o HPV*. Ljubljana: Zveza slovenskih društev za boj proti raku.